

kocsinak megfelelő istálló részbe. Az esperes nagyon pontos ember volt, s mire a harangok a városon begyűlésre hívták a híveket, ő rendesen már fölkészült a templomba lépésre. Ezzel kapcsolatban állott az öreg asztalosmester, Kiss József egyházi tevékenykedése is. Ő éppen a róm[ai] kat[olikus] temető kapujával szemben levő sarokházban lakott, egyik szobáját asztalosműhelynek is használta. A ház mellett akkor kertek következtek, s ezek mellett ösvény vezetett a vár felé levő egyik utcába. Ez az ösvény utóbb utcává tágult. Mikor a városi harangok elhallgattak, akkor Kiss bácsi kilépett az unitárius templom ajtaján, s mutató ujját begörbítve háromszor-négyszer intett a közeli Kir[ályi] Tábla kapujában összegyűlt néhány unitárius tisztviselő és a velük várakozó hívek kis csoportjának, mire azok is rögtön megindultak, s ez 5—6 ember beérkeztével megkezdődött az istentisztelet.

Édesanyám tréfásan sokszor evődött édesapámmal, s Kiss egyházi behajtott hívogató ujjú intéseit utánozva tréfásan mondotta: Nátatok így harangoznak!

Egyébként édesanyám keresztlevelére nézve református volt, de a szentháromságot nem hitte, s nem szerette a ref[ormátusok] akkor szolgált 3 papját sem különböző okokból. Többször át is akart térni az unitárius egyházba. Édesapám ilyenkor rendesen azzal beszélte le, hogy maradjon meg csak reformátusnak, hogy a ref[ormátus] rokonai nehogy az édesapám kényszerítésének következményeként állíthassák be az áttérést. Így aztán édesanyám alakilag nem tért át, de lényegében unitárius volt. A nagy, ún. sátoros ünnepeken egy évben egyszer vagy kétszer elment a lakásunkhoz legközelebb eső református kistemplomba, s megfizette a ref[ormátus] egyházi adót is. Így történt aztán, hogy 80 éves korában bekövetkezett halálakor a gyászmenet elején mindkét egyház egy-egy papja együtt kísérte ki a gyászmenet élén a halottas háztól a sírjáig, s egyik rövid beszéddel, a másik szép imával búcsúztatta el őt, áldotta meg örök pihenését.

Vége.

Dr. GEORGE M. WILLIAMS

SHINICHIRO IMAOKA*

1881—1988

Shinichiro Imaoka élete Japán élő legendája volt. A szabadelvű vallás apostola, Japán Emersonja. Kelet és Nyugat vallásfilozófiáját és gyakorlatát a saját életében, tanításaiban és vallásgyakorlatában közös nevezőre hozta. Mindkét világban otthon volt: buddhista családból származott és a Harvard egyetemen a nagy nyugati vallásfilozófusokat ta-

* Fordította Gellérd Judit.

nulmányozta. Ő volt a világ talán legidősebb unitárius lelkésze — 70 éven keresztül a tokiói Kiitsu Kyokai unitárius gyülekezetben.

Imaoka rendkívül hosszú élete. — 107 év — folyamán Japán modern kibontakozásának annyi különböző fázisában működött közre, hogy szerepét nehéz volna pontosan meghatározni és bárkivel is összehasonlítani. Jóval túl a 100. születésnapján, még kiváló egészségben és szellemi frissességben élt és hatott meghatározó mértékben nevelőkre, haladó teológusokra és a széles olvasóközönségre egyaránt.

A tokiói egyetem vallástudományi karán a híres Anesaki professzor tanítványaként az Újszövetség etikájának és quaker miszticizmusnak egyaránt hatása alá került. 1906-ban, az egyetem elvégzése után, Japán egyik keresztény gyülekezetében kezdte meg lelkészi működését, de csakhamar lelki válságba került: képtelen volt embereket saját válásukról lebeszélni és keresztény hitre téríteni. Egy lelkészi vizsgálóbizottság Imaoka teológiáját heterodoxnak minősítette, ekkor lemondott állásáról és visszament Tokióba.

1919-től 1924-ig Imaoka a Nihon egyetemen vallástörténetet és keresztény egyháztörténetet adott elő; 1925-től elfogadta a híres Seisoku gimnázium igazgatói tisztségét. 15 évi működése alatt az iskola a mai modern oktatási rendszer modellje lett Japánban. Ennek jutalma volt 1940-ben az egyik császári kitüntetés.

Hatvan éven keresztül Imaoka fáradhatatlanul dolgozott a vallási megértés és közeledés ügyéért. E célból egymásután szervezte az országos és nemzetközi konferenciákat. 1948-ban újraalapította a tokiói unitárius egyházközséget, mely az amerikai unitárius misszió megszűnésével 1923-ban felbomlott. Ugyancsak ő volt az egyik alapító tagja a Japán Szabadelvű Vallások Szervezetének. Az ő közvetlen befolyására csatlakoztak a japán liberális buddhisták és sintóisták az IARF-hez, nem véletlenül, mert éppen Imaoka révén Japánban a liberális vallásos szellemnek már hagyománya volt.

Az 1948-ban Imaoka által Tokióban megszervezett unitárius egyházközség valami egészen új volt: a szabad vallás tanulmányozására és gyakorlására hivatott gyülekezet. Tanításában a szabad vallás nem szorítkozik a szervezett vallás világára. A vallás ugyanis benne van az egész életben: a kultúrában, gazdaságban, politikában, művészetben, mindenben, csakhogy mindennél többre törekszik. És mégis kifejeződik az egyház és a közösség kapcsolatában. Emersonnal rokon gondolat ez, aki szerint nincs alapvető különbség egyház és világ között, minthogy az egész élet összefügg. Maga a „szabad vallás“ eszméje is Emersontól származik és meglehetősen nehezen talált követőkre Japánban. A szabad vallás, Imaoka szerint, szabad öntudatot és önmegvalósítást feltételez és követel. Az az ember, aki egész életében tanul, aki művelt az élet minden vonatkozásában és szakaszában, akinek minden emberi tevékenység szent, az már a szabad vallás híve, ha nem is ismeri be. Az már az igazság megtalálásának útján jár.

Majdnem minden világvallás tanítja és gyakorolja a szabadság és felszabadítás valamilyen formáját. A rabság lerázását a buddhizmus a vágyak és következményei zsarnokságától való szabadulásban látja, mely nélkül nincs megvilágosodottság. Az Ószövetség szerint szabad az, aki nem rabszolga. A kereszténység a bűntől való szabadulást tanítja, mint a jézusi tökéletesség feltételét. A hinduizmus felfogásában a szabadságot a kármá-tól való végső felszabadulás és a reinkarnáció során az abszolútummal való egyesülés jelenti.

A szabad vallás fogalmát egyik világvallás megfogalmazása sem fedi. Nem is várhatjuk ezt. A vallásnak ki kell bontakoznia, hogy a szellemi-lelki fejlődésnek a legmagasabb, legteljesebb és jól körülhatárolt szakaszába jusson. „Mindig növekedni, mindig teljesedni, ez a szabad vallás“, tanította Imaoka.

A szabad vallás több, mint akármelyik konkrét élő vallás. „Egvetlen vallás sem sajátíthatja ki vagy foglalhatja magába a teljes vallási igazságot“. Mi a több a szabad vallásban? „Az, hogy egyetemes, logika fölötti és teremtő“, vallotta Imaoka. „A szabad vallás nem egy új vallás, amely a többi mellé állítható, sem nem azok egyesítése. A szabad vallás az élő vallások, a többinek a lényege és célja“. Valamennyi adott vallás hívei szabad vallásúakká válnak, amint felismerik az immanens saját vallásukat. A szabad vallás nem korlátozódik szervezett vallásra, „de benne van minden emberi cselekedetben és nem más, mint rászemelés az egyetemes alkotó, szent és vallásos emberi természetére.“

Emerson szabad vallás eszméje készítette azokat a japánokat, akik tagjai voltak az unitárius egyházi szervezetnek 1888 és 1923 között, hogy fejlesszék vallásukat. Megkíséreltek egy láthatatlan egyházat létrehozni a társadalomban a jobb világba vetett hitük felszabadító ereje által. Ezek az unitáriusok szétszóródtak, mint mustármagok a japán társadalomban, többnyire mint szellemi vezetők. Az akarták, hogy valamennyi japán vallást összefogják a párbeszédre és emberszolgálatra.

„A szabad vallás nem is csak a vallás szabadsága vagy vallásszabadság, és nem is a kettő összekapcsolása. Nagyszerű dolog a vallásos békemozgalom, de ez önmagában nem elég. Van valami a békén túl. Mert békében is vannak problémáink. A béke megszületése után is lesznek konfliktusok. Minden új nap küzdelmet hoz.“ Ennélfogva tehát „szabad vallás az, hogy egymást tiszteljük, és egymáshoz csatlakozva alkotó emberiség vagyunk, amely az egyetemes szabadság kifejezője, a határtalan haladás megvalósítója. Próbálunk együttműködő társadalmat építeni, amelyben Istent tiszteljük, miközben szolgálunk egymásnak.“

Radikális vonás Imaoka teológiájában az évente megfogalmazott hitvallása. 92 éves, amikor így ír: „Mélyen kutatva az ember természetében, Istent fedezem fel az emberi természetben túl. És mi több. Isten a saját énem, ő az igazi valóm önmagamon túl. Ő a tartalék, a valódi erő függetlenségemben és alkotó tehetségemben. Önmagam, mások és a közösség egysége“ — íme az ő felfogása Istenországának megvalósulásáról a földön. Mint természetes következményét annak a hitnek, hogy a társadalom és az egyén megváltása elválaszthatatlan egymástól, a szabad vallás hangsúlyozza az egyház abszolút szükségét. Ez kulcskérdése a szabad vallásnak, ezért Imaoka elutasít mindenfajta társadalomellenes, egyéni, önző elkényelmesedést, egves értelmiségiek egyházellenes magatartását, még a templom iránti közömbösséget is. „A szabad vallás felfogásában igazi vallásos élet csakis a társadalomban, a mindennapi életben létezhet. Ennélfogva el kell utasítanunk azt a felfogást, hogy az igazi társadalom profán. A vallás az, ami a társadalmat megszenteli. Így a szabad vallás nem fektet súlyt a túlvilágra, hanem a mi társadalmunkat tartja fontosnak. Ideális együttműködő közösségek nélkül ezen a világon mennyország sohasem lesz“.

Imaoka munkássága és emberszolgálatra sok elismerést nyert. A két, japán uralkodótól kapott kitüntetésen kívül 1972-ben a Chicago-i Meadville Lombard Unitárius Teológiai Intézet díszdoktorává avatta; 1979-ben a Világ Vallás- és Békekonferenciája (WCRP), 1981-ben pedig az

IARF tüntette ki a vallási egyetértést és együttműködést szolgáló munkájáért.

1985-ben a japán nép még hallhatta őt beszélni a televízióban és rádióban. Kötetbe gyűjtve, 109 esszéjét adták ki. Az érdeklődés tanai iránt folyton nő. Ő tartja elevenen Emerson eszméit Japánban, miközben terjeszti, továbbfejleszti és gyakorolja azokat. Méltán tekinthetjük Imaokát a szabad vallás apostolának.

GAAL GYÖRGY

A DÁVID FERENC EGYLET ÉS KIADVÁNYAI

1. rész

A Dávid Ferenc Egylet (DFE) az első és leghosszabb ideig fennálló unitárius szervezet volt. Első ötven esztendejének történetét 1935-ben megírta Benczédi Pál, s egész múltját az Unitárius Közlöny (UK) évfolyamai is hűen tükrözik. Sajnos, Benczédi munkája filológiai szempontból nem mindig megbízható, s nem is eléggé egységes, átfogó. Mivel pedig az UK teljes sorozatai már ritkaság számba mennek és az egyleti kiadványok többsége kifejezetten unikum példányban maradt fenn kolozsvári könyvtárakban vagy magánszemélyeknél,* szükségesnek mutatkozik egy, az Egyletről későbbiekben elkészítendő monográfia számára adattár és bibliográfia formájában összegyűjteni és közzétenni a legfontosabb adatokat és a még fellelhető kiadványok jegyzékét. Bevezető soraink ezért nem törekednek teljességre, értéktételezést megfogalmazására, mindössze a legfontosabb tudnivalókat összegezik.

A DFE alapításának gondolata Boros György akkori teológiai tanártól származik. Unitárius lelkészi egyesületet szeretett volna létrehozni, s ennek tervét az 1884. szeptember 2-i főtanácsi gyűlés elé terjesztette. A Főtanács egy bizottságot hozott létre a javaslat megvitatására. Ennek elnöke Gyöngyösi István Udvarhely köri esperes, titkára pedig maga Boros György volt. A bizottság az alapszabálytervezetet Ferencz József püspök elé terjesztette, majd kinyomtatva megvitatásra szétküldte az egyházköröknek. A kedvező fogadtatás nyomán 1885. augusztus 29-én Kolozsvárt tartották meg az alakuló közgyűlést. 76 alapító, 87 rendes és 28 pártoló tag jelentkezett. Az Egyesület elnevezésének ötlete valószínűleg Gyöngyösitől származott, mivel ő már 1876-ban alapított saját egyházkörében egy Dávid Ferenc Könyvtáregyletet.

Az elfogadott és közzétett Alapszabályok szerint az Egylet célja „az unitárius keresztény vallás, a hit- és erkölcstudomány és neveléstan

* Munkánkban az Akadémia kolozsvári fiókjának könyvtára (volt Unitárius kollégium állag), a Központi Egyetemi Könyvtár és az Unitárius Egyházi Könyvtár anyagát használtuk fel. Egyes kiadványokat dr. Erdő János szerzett meg magánszemélyektől.